

การศึกษาพฤติกรรมและสภาวะสุขภาพของพนักงานขับรถโดยสารและพนักงานเก็บค่าโดยสารบนรถโดยสารปรับอากาศในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

(A Study of health behavior and health status of bus drivers and bus conductor in Bangkok Metropolitan Region)

อำพร บุตรังซี, เบญจวรรณ ธวัชสุภา, ปวีณา คำแปง, ณัฐกานต์ ฉัตรวิไล, สุทธิพันธ์ ป้องศรี
กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมและสภาวะสุขภาพของพนักงานขับรถโดยสารและพนักงานเก็บค่าโดยสารบนรถโดยสารปรับอากาศในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสาร 480 ตัวอย่าง ถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เป็นตัวแทนของผู้ปฏิบัติงานในสภาพการจราจร 3 พื้นที่ คือ พื้นที่เขตเมืองกรุงเทพมหานคร (เขตการเดินรถที่ 2) พื้นที่เขตนอกเมืองกรุงเทพมหานคร (เขตการเดินรถที่ 5) และพื้นที่ที่เป็นทั้งเขตเมืองและนอกเมืองกรุงเทพมหานคร (เขตการเดินรถที่ 1) ดำเนินการศึกษาโดยเจ้าหน้าที่สัมภาษณ์ใช้แบบสัมภาษณ์ ในเดือนพฤษภาคม 2559 การศึกษาพบว่าผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงสุขภาพจากลักษณะงานที่ปฏิบัติซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ โดยร้อยละ 81 มีพฤติกรรมการรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา และร้อยละ 50 มีพฤติกรรมการกลับปัสสาวะบ่อยครั้ง ผู้ปฏิบัติงานมีโรคความดันโลหิตสูงเป็นโรคประจำตัวมากที่สุด โดยพบถึงร้อยละ 34 การปวดตามร่างกายเป็นอาการเจ็บป่วยที่ผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารพบมากที่สุดจากลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติงานอยู่ในสถานีทำงานที่มีพื้นที่จำกัด ติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน โดยการเจ็บปวดดังกล่าวมีความใกล้เคียงกันในทุกสภาพการจราจร ยกเว้นการมีปัญหาด้านอารมณ์ซึ่งพบผู้มีปัญหามากในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานพื้นที่เขตเมือง และพื้นที่ที่เป็นทั้งเขตเมืองและนอกเมือง ด้านพฤติกรรมป้องกันโรคนั้นผู้ปฏิบัติงานยังไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคระบาด โดยพบผู้ที่ไม่เคยสวมหน้ากากอนามัยขณะปฏิบัติงานร้อยละ 45.0 โดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่เป็นทั้งเขตเมืองและนอกเมืองมีพฤติกรรมไม่เคยสวมหน้ากากอนามัยสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ อย่างไรก็ตามเนื่องจากช่วงเวลาศึกษาไม่มีการระบาดของโรคระบบทางเดินหายใจที่รุนแรง ทั้งนี้ เมื่อมีการระบาดของโรคหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเน้นย้ำให้ผู้ปฏิบัติงานปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคอย่างเคร่งครัดต่อไป

คำสำคัญ: ผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสาร ขสมก.

การศึกษาพฤติกรรมและสภาวะสุขภาพของพนักงานขับรถโดยสารและพนักงานเก็บค่าโดยสารบนรถโดยสารปรับอากาศในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

(A Study of health behavior and health status of bus drivers and bus conductor in Bangkok Metropolitan Region)

อำพร บุตรศรี, เบญจวรรณ รัชชสุภา, ปวีณา คำแปง, ณัฐกานต์ ฉัตรวิไล, สุทธิพันธ์ ป้องศรี
กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย

1. หลักการและเหตุผล

การจราจรที่ติดขัดในกรุงเทพมหานครยังคงเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน จากสถิติของกรมการขนส่งทางบก พบว่า ปี 2557 พื้นที่กรุงเทพมหานครมีปริมาณรถยนต์สะสมถึงจำนวน 8,638,204 คัน มีการจดทะเบียนรถใหม่เฉลี่ยวันละ 1,623 คัน (กัลยา, 2558) อย่างไรก็ตามข้อมูลจากสำนักงานการจราจรและขนส่ง สำนักงานกรุงเทพมหานคร ระบุว่าถนนในกรุงเทพมหานครรองรับรถยนต์ได้ประมาณ 1.6 ล้านคัน สภาพการจราจรดังกล่าวส่งผลถึงมลพิษทางอากาศและเสียงที่เพิ่มขึ้น ผู้ใช้รถเสี่ยงต่อการใช้เวลาอยู่ในสถานการณ์ที่คับคั่ง ซึ่งอาจเป็นอันตรายจากอุบัติเหตุ ระยะเวลาที่ยาวนานในแต่ละวันบนท้องถนนยังส่งผลถึงกิจกรรมการเคลื่อนไหวของร่างกาย เป็นความเสี่ยงต่อภาวะน้ำหนักเกิน โรคหัวใจ และโรคเบาหวาน เป็นต้น (Kjellstrom และคณะ, 2550)

การเดินทางของประชาชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีผู้ใช้บริการรถโดยสารประจำทางประมาณ 3 ล้านคนต่อวัน (องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ, 2557) องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) เป็นหน่วยงานที่จัดบริการรถรับส่งในเส้นทางต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง ในปี 2559 มีรถวิ่งบริการรวม 461 เส้นทาง มีจำนวนรถทั้งสิ้น 2,774 คัน จากข้อมูลปี 2557 มีผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารของ ขสมก. กว่า 10,000 คน โดยแบ่งเป็นพนักงานขับรถโดยสาร 5,332 คน และพนักงานเก็บค่าโดยสาร 4,998 คน (องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ, 2558) ผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารเหล่านี้จึงเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงที่อาจได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานท่ามกลางการจราจรที่ติดขัดของกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค ซึ่งบนรถโดยสารมีการสะสมของเชื้อโรคที่กระจายอยู่ตามท้องถนนลอยหรือมาจับตัวตามอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ผ้าม่าน ช่องปรับอากาศ รวมทั้งฝั่งตัวในเบาะที่นั่ง อาจทำให้เกิดโรค เช่น โรคภูมิแพ้ โรคทางเดินอาหาร โรคผิวหนัง เป็นต้น (จันจิฬา, 2553)

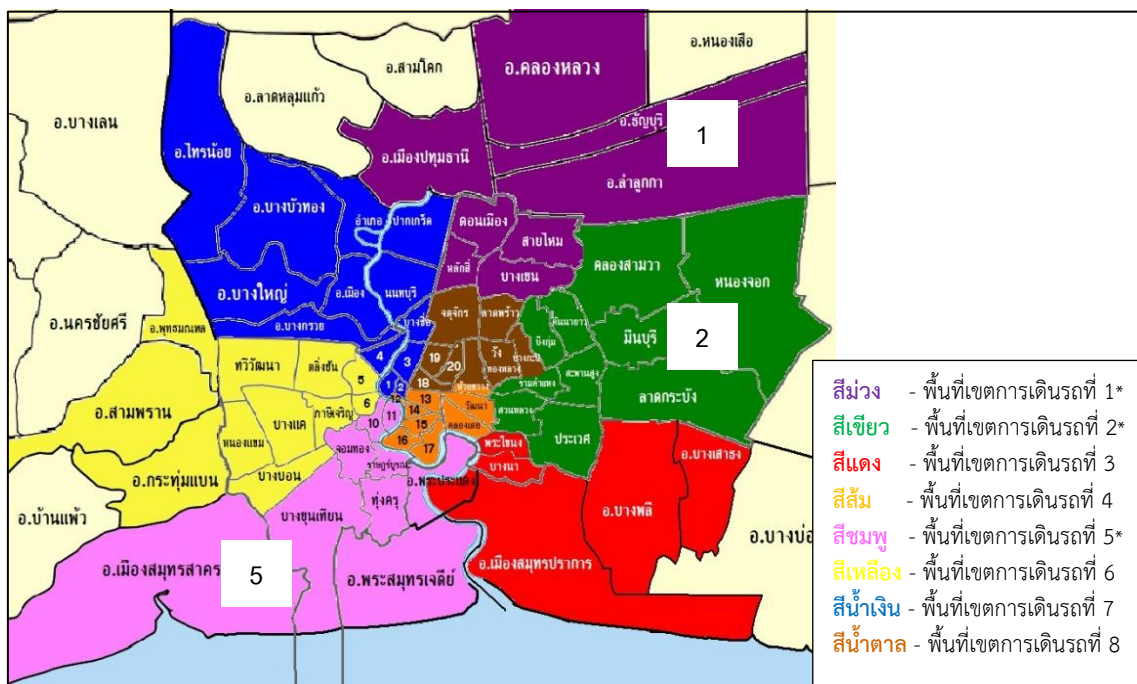
สภาวะสุขภาพ พฤติกรรมด้านสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารนอกจากมีผลต่อผู้ปฏิบัติงานแล้ว ยังมีผลต่อการป้องกันการแพร่กระจายของโรคไปยังผู้โดยสารที่ใช้บริการรถประจำทาง กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจึงศึกษาสภาวะสุขภาพ พฤติกรรมด้านสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนรถโดยสารปรับอากาศซึ่งเป็นรถมีหน้าต่างปิดตลอดเวลาที่ทำให้การระบายอากาศมีน้อย ผลการศึกษานี้จะนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อจัด สวัสดิการที่เหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติงาน และมาตรการการจัดการพฤติกรรมอนามัยสิ่งแวดล้อมต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาพฤติกรรมและสภาวะสุขภาพของพนักงานขับรถโดยสารและพนักงานเก็บค่าโดยสารบนรถโดยสารปรับอากาศในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. วิธีการศึกษา

ผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสาร 480 คนถูกเลือกจากสายเดินรถแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) เป็นตัวแทนของสภาพการจราจร 3 พื้นที่ คือ พื้นที่เขตเมืองกรุงเทพมหานคร (เขตการเดินรถที่ 2) พื้นที่เขตนอกเมืองกรุงเทพมหานคร (เขตการเดินรถที่ 5) และพื้นที่ที่เป็นทั้งเขตเมืองและนอกเมืองกรุงเทพมหานคร (เขตการเดินรถที่ 1) ผู้ปฏิบัติงานถูกคัดเลือกแบบกำหนดโควตา (Quota Selection) สัดส่วนของพนักงานขับรถโดยสาร และพนักงานเก็บค่าโดยสาร คือ 1:1 ศึกษาโดยเจ้าหน้าที่สัมภาษณ์ใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป สภาวะการทำงาน พฤติกรรมสุขภาพในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา สภาวะสุขภาพ พฤติกรรมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม และข้อเสนอและข้อคิดเห็น ดำเนินการในเดือน พฤษภาคม 2559 และการศึกษานี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม Microsoft excel ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Description Statistics)

รูปที่ 1 พื้นที่การเดินรถโดยสารของ ขสมก.

4. ผลการศึกษา

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 58 โดยร้อยละ 100 ของเพศชายเป็นพนักงานขับรถโดยสาร ในขณะที่พนักงานเก็บค่าโดยสารส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 46 และ 43 ตามลำดับ ร้อยละ 59 มีน้ำหนักตัวโดยเฉลี่ยมากกว่า 60 กิโลกรัม และร้อยละ 65 มีส่วนสูงโดยเฉลี่ย 160 เซนติเมตรขึ้นไป ในส่วนรายได้ร้อยละ 62 ของผู้ให้สัมภาษณ์มีรายได้มากกว่า 20,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 88 มีภาระหนี้สิน ด้านการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ร้อยละ 47 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา เท่ากับระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

4.2 ข้อมูลสภาวะการทำงาน

สภาวะการทำงานของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารสาธารณะ เชื้อเพลิงของรถโดยสารพื้นที่เขตเมืองและนอกเมืองส่วนใหญ่ใช้แก๊ส ในขณะที่พื้นที่ทั้งเขตในและนอกเมืองส่วนใหญ่เป็นน้ำมันดีเซล ช่วงเวลาปฏิบัติงานของทั้งพนักงานขับรถโดยสาร (พขร.) ใกล้เคียงกับพนักงานเก็บค่าโดยสาร (พกส.) ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เดียวกัน โดยร้อยละ 53.8 ปฏิบัติงานในช่วงเวลาบ่าย (13.30 – 21.00 น.) และร้อยละ 24.8 มีเวลาปฏิบัติงานที่ไม่แน่นอน ด้านประสบการณ์การปฏิบัติงานพนักงานขับรถโดยสารส่วนใหญ่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปีขึ้นไป ในขณะที่พนักงานเก็บค่าโดยสารส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานระหว่าง 11 – 20 ปี ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ร้อยละ 75.6 ปฏิบัติงาน 8 ชั่วโมงต่อวัน ปัญหาสภาพแวดล้อมขณะปฏิบัติงานจนทำให้รู้สึกไม่สบายตัว ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา ได้แก่ ความร้อน กลิ่นเหม็น และเสียงดัง ร้อยละ 34.5 19.8 และ 12.5 ตามลำดับ โดยพนักงานเก็บค่าโดยสารประสบปัญหาความร้อนสูงกว่าพนักงานขับรถในทุพื้นที่การเดินทาง รายละเอียดสภาวะการทำงานของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารปรับอากาศ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาวะการทำงานของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารปรับอากาศ ชสมก.

สภาวะการทำงาน	ร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์						รวม	
	พื้นที่เขตเมือง		พื้นที่เขตนอกเมือง		พื้นที่เขตในและนอกเมือง			
	พขร.	พกส.	พขร.	พกส.	พขร.	พกส.		
ประเภทเชื้อเพลิง								
	- น้ำมันดีเซล	30.0	30.0	0.0	0.0	57.7	57.7	37.5
- แก๊ส	70.0	70.0	100.0	100.0	42.3	42.3	62.5	
ช่วงเวลาปฏิบัติงาน								
	- เช้า (04.30 – 13.30 น.)	22.0	32.0	8.3	11.1	20.2	19.2	21.3
	- บ่าย (013.30 – 21.00 น.)	62.0	46.0	44.4	36.1	52.9	63.5	53.8
	- สว่าง (23.00 – 05.00 น.)	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- ไม่แน่นอน	16.0	22.0	47.2	52.8	26.0	17.3	24.8	
เวลาปฏิบัติงาน/วัน								
- 8 ชั่วโมง	72.0	73.0	100.0	77.8	66.3	81.7	75.6	

- 12 ชั่วโมง	28.0	27.0	0.0	22.2	33.7	18.3	24.4
ระยะเวลาที่เคยปฏิบัติงาน							
- 0 - 10 ปี	11.0	8.0	8.3	19.4	24.0	16.3	14.8
- 11 - 20 ปี	40.0	47.0	33.3	55.6	23.1	49.0	40.4
- มากกว่า 20 ปี	49.0	45.0	58.3	25.0	52.9	34.6	44.8
ในช่วง 3 เดือนที่ปฏิบัติงานมีปัญหาสภาพแวดล้อม							
- ความร้อน	35.0	44.0	22.2	8.3	29.8	39.5	34.5
- กลิ่นเหม็น	26.0	37.0	11.1	8.3	13.5	10.6	19.8
- เสียงดัง	17.0	26.0	8.3	0.0	6.3	6.7	12.5

4.3 ข้อมูลพฤติกรรมสุขภาพในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา

พฤติกรรมสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสาร ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงในการรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา คิดเป็นร้อยละ 81.0 ของให้สัมภาษณ์ทั้งหมด โดยพนักงานเก็บค่าโดยสารมีพฤติกรรมรับประทานอาหารเช้าไม่ตรงเวลามากกว่าพนักงานขับรถในทุกพื้นที่การเดินรถ ด้านการออกกำลังกาย ผู้ให้สัมภาษณ์ร้อยละ 44.4 และ 43.3 ไม่ออกกำลังกายและออกกำลังกายน้อยกว่า 3 ครั้งต่อสัปดาห์ตามลำดับ ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่มีเวลานอนพักผ่อน 7-8 ชั่วโมงต่อวัน ในส่วนพฤติกรรมการสวมหน้ากากอนามัยผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ไม่สวมหน้ากากอนามัย คิดเป็นร้อยละ 45.0 อย่างไรก็ตามมีพนักงานเก็บค่าโดยสารที่สวมหน้ากากอนามัยทุกครั้งมากกว่าพนักงานขับรถโดยสารในทุกเขตการเดินรถ พฤติกรรมเสี่ยงในการกลั่นปัสสาวะผู้ปฏิบัติงานกว่าร้อยละ 50 ต้องกลั่นปัสสาวะบ่อยครั้ง โดยพื้นที่เขตนอกเมืองผู้ปฏิบัติงานกลั่นปัสสาวะบ่อยครั้งมากกว่าพื้นที่เขตในเมือง และพื้นที่ที่อยู่ทั้งในและนอกเมือง นอกจากนี้พนักงานขับรถส่วนใหญ่มีพฤติกรรมไม่เคยคาดเข็มขัดนิรภัยถึงร้อยละ 89 อย่างไรก็ตามร้อยละ 2 ระบุว่ารถไม่มีเข็มขัดนิรภัย รายละเอียดพฤติกรรมสุขภาพ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 พฤติกรรมสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารปรับอากาศ ชสมก.

พฤติกรรมสุขภาพ	ร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์						รวม
	พื้นที่เขตเมือง		พื้นที่เขตนอกเมือง		พื้นที่เขตในและนอกเมือง		
	พชร.	พกล.	พชร.	พกล.	พชร.	พกล.	
รับประทานอาหารเช้า							
- ตรงเวลา	2.0	1.0	2.8	0.0	2.9	1.0	1.7
- ตรงเวลาบางครั้ง	23.0	13.0	22.2	0.0	20.2	17.3	17.3
- ไม่ตรงเวลา	75.0	86.0	75.0	100.0	76.9	81.7	81.0

การออกกำลังกาย							
- ไม่ออกกำลังกาย	39.0	46.0	63.9	44.4	42.3	43.3	44.4
- < 3 ครั้ง/สัปดาห์	44.0	43.0	30.6	38.9	47.1	45.2	43.3
- ≥ 3 ครั้ง/สัปดาห์	17.0	11.0	5.6	16.7	10.6	11.5	12.3
การนอนพักผ่อน							
- 5-6 ชั่วโมง	51.0	29.0	41.7	36.1	48.1	49.0	43.5
- 7-8 ชั่วโมง	49.0	71.0	58.3	63.9	51.9	51.0	56.0
การสวมหน้ากากอนามัย							
- ไม่เคยใช้	52.0	29.0	50.0	13.9	61.5	46.2	45.0
- สวมใส่เป็นบางครั้ง	42.0	48.0	41.7	47.2	37.5	51.0	44.6
- สวมทุกครั้ง	6.0	23.0	8.3	38.9	1.0	2.9	10.4
การกลืนปัสสาวะ							
- ไม่เคย	7.0	6.0	8.3	8.3	20.2	18.3	12.3
- นานๆครั้ง	45.0	34.0	19.4	22.2	48.1	37.5	38.1
- บ่อยครั้ง	48.0	60.0	72.2	69.4	31.7	44.2	49.6

4.4 ข้อมูลสภาวะสุขภาพ

สภาวะสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสาร ร้อยละ 94.2 ของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดมีการตรวจสุขภาพประจำปี 1 ครั้งต่อปี มีเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้นที่ไม่เคยตรวจสุขภาพประจำปี ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นโรคความดันโลหิตสูง ถึงร้อยละ 34.4 ของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด โดยในทุกพื้นที่การเดินทางพนักงานขับรถโดยสารป่วยด้วยโรคนี้สูงกว่าพนักงานเก็บค่าโดยสาร นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ยังมีโรคประจำตัว ดังนี้ ภูมิแพ้ คอเรสเทอรอลสูง เบาหวาน ไชมันในเลือดผิดปกติ คิดเป็นร้อยละ 18.4 18.0 9.2 7.8 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบผู้มีโรคประจำตัวด้วยโรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ โรคกระเพาะอาหาร โรคหัวใจขาดเลือด และโรคเมเร็งกระเพาะอาหาร ร้อยละ 2.0 1.7 0.7 และ 0.3 ตามลำดับ ด้านการเจ็บป่วยด้วยอาการต่างๆ ขณะปฏิบัติงาน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีอาการปวดตามร่างกาย โดยปวดคอ ไหล่ ปวดหลังส่วนล่าง ปวดน่อง ต้นขา เท้า และข้อเท้า คิดเป็นร้อยละ 15.5 12.4 และ 15.6 ตามลำดับ ในส่วนปัญหาด้านอารมณ์ เช่น รู้สึกกังวล ซึมเศร้า หงุดหงิด หรือรำคาญ ร้อยละ 62.5 ไม่มีปัญหาด้านอารมณ์เลย ในกลุ่มของผู้มีปัญหาด้านอารมณ์เล็กน้อยทุกพื้นที่การเดินทางพนักงานเก็บค่าโดยสารมีปัญหาดังกล่าวสูงกว่าพนักงานขับรถโดยสาร อย่างไรก็ตามมีผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่เขตเมือง และพื้นที่ที่อยู่ทั้งเขตเมืองและนอกเมืองประสบปัญหาด้านอารมณ์มาก คิดเป็นร้อยละ 3 และ 2.9 ตามลำดับ ร้อยละ 12.1 เคยประสบอุบัติเหตุจราจรที่เกี่ยวข้องขณะปฏิบัติงานในช่วงปีที่ผ่านมา 1- 5 ครั้ง โดยได้รับบาดเจ็บเล็กน้อยจากอุบัติเหตุดังกล่าว ร้อยละ 5.6 ของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด รายละเอียดสภาวะสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สภาวะสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารปรับอากาศ ขสมก.

สภาวะสุขภาพ	ร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์						รวม
	พื้นที่เขตเมือง		พื้นที่เขตนอกเมือง		พื้นที่เขตในและนอกเมือง		
	พชร.	พกส.	พชร.	พกส.	พชร.	พกส.	
การตรวจสุขภาพ							
- ไม่เคยตรวจ	1.0	4.0	0.0	0.0	5.8	0.0	2.3
- 1 ครั้ง/ปี	97.0	95.0	91.7	97.2	84.6	100.0	94.2
- ≥ 1 ครั้ง/ปี	2.0	1.0	8.3	2.8	9.6	0.0	3.5
โรคประจำตัว							
- เบาหวาน	12.5	11.7	10.0	0.0	13.5	2.9	9.2
- คอเรสเตอรอลสูง	8.9	16.9	10.0	19.0	15.4	30.9	18.0
- ไขมันในเลือดผิดปกติ	12.5	9.1	10.0	9.5	1.9	5.9	7.8
- ภูมิแพ้	10.7	27.3	10.0	28.6	15.4	16.2	18.4
- ความดันโลหิตสูง	33.9	20.8	60.0	42.9	40.4	35.3	34.4
อาการขณะปฏิบัติงาน (3 เดือนที่ผ่านมา)							
- รู้สึกไม่สบายตัว	5.7	7.7	6.4	8.4	6.1	7.5	7.0
- ปวดศีรษะ/ขมับ	6.5	10.5	12.8	17.6	11.8	9.6	10.6
- เวียนศีรษะ/ หน้ามืด	5.7	6.2	6.4	5.9	4.5	3.6	5.2
- ปวดคอ/ ไหล่	13.1	14.2	23.1	20.2	16.3	14.3	15.5
- ปวดหลังส่วนล่าง	18.8	8.6	6.4	9.2	13.0	13.6	12.4
- ปวดน่อง/ต้นขา/เท้า/ ข้อเท้า	18.0	11.4	14.1	14.3	21.1	14.6	15.6
ปัญหาด้านอารมณ์ (3 เดือนที่ผ่านมา)							
- ไม่เลย	68.0	48.0	86.1	83.3	66.3	51.9	62.5
- เล็กน้อย	32.0	49.0	13.9	16.7	30.8	48.1	36.3
- มาก	0.0	3.0	0.0	0.0	2.9	0.0	1.3
การประสบอุบัติเหตุ จราจรขณะปฏิบัติงาน (1 ปีที่ผ่านมา)							
- ไม่เคย	91.0	82.0	83.3	91.7	85.6	93.3	87.9
- 1 -5 ครั้ง	9.0	18.0	16.7	8.3	14.4	6.7	12.1
- ≥ 5 ครั้ง	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
การบาดเจ็บจาก อุบัติเหตุดังกล่าว							

- ไม่เคย	100.0	77.8	100.0	100.0	2.9	0.0	91.4
- เล็กน้อย	0.0	22.2	0.0	0.0	88.5	89.4	5.6
- มากจนต้องหยุดงาน	0.0	0.0	0.0	0.0	8.7	10.6	0.0

4.5 ข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 4 แสดงถึงการจัดอนามัยสิ่งแวดล้อม ณ อุจจรถ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่าอุจจรถมีการจัดบริการน้ำดื่มฟรีอย่างเพียงพอ ร้อยละ 86.7 อย่างไรก็ตามร้อยละ 3.0 ของผู้ให้สัมภาษณ์ในพื้นที่เขตเมืองระบุว่าอุจจรถไม่มีการจัดบริการน้ำดื่มฟรี ในขณะที่ร้อยละ 84.4 ระบุว่ามีส่วนที่สะอาดภายในอุจจรถ ทั้งนี้ยังมีพื้นที่เดินรถเขตเมือง และเขตที่อยู่ในพื้นที่ในและนอกเมืองที่ไม่มีส่วน คิดเป็นร้อยละ 3.0 และ 2.4 ตามลำดับ สำหรับพฤติกรรมกรรมการทำความสะอาดตัวรถ ร้อยละ 89.0 ทำความสะอาดทุกวัน ส่วนภายในรถผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ทำความสะอาดด้วยการกวาด ปิดฝุ่น เช็ดภายในตัวรถทุกวัน ร้อยละ 97.5 โดยผู้ปฏิบัติงานพื้นที่นอกเมืองทำความสะอาดภายในตัวรถโดยเฉลี่ย 12 ครั้งต่อสัปดาห์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 11.1

ตารางที่ 4 การจัดอนามัยสิ่งแวดล้อมของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารปรับอากาศ ขสมก.

อนามัยสิ่งแวดล้อม	ร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์			
	พื้นที่เขตเมือง	พื้นที่เขตนอกเมือง	พื้นที่เขตในและนอกเมือง	รวม
จัดบริการน้ำดื่มฟรีในอุจจรถ				
- ไม่มี	3.0	0.0	1.4	1.9
- มีเพียงพอ	85.0	84.7	88.9	86.7
- มี แต่ไม่เพียงพอ	12.0	15.3	9.6	11.5
ห้องส้วมในอุจจรถ				
- ไม่มี	3.0	0.0	2.4	2.3
- มี สะอาดดี	80.5	98.6	83.2	84.4
- มี ไม่ค่อยสะอาด	16.5	1.4	14.4	13.3
การล้างทำความสะอาดตัวรถ				
- ทุกวัน	98.0	73.6	85.6	89.0
- 2 ครั้ง/ สัปดาห์	2.0	26.4	14.4	11.0
การกวาด/ ปิดฝุ่น/ เช็ดภายในตัวรถ				
- ทุกวัน	98.0	88.9	100.0	97.5
- 12 ครั้ง/ สัปดาห์	2.0	11.1	0.0	2.5

4.6 ประเด็นอื่นๆ (ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง)

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยร้อยละ 13.5 มีข้อเสนอให้สร้างห้องน้ำเพิ่มที่ปลายทาง เสนอให้จัดบริการเสริมโดย ร้อยละ 10.2 ให้มีบริการผ้าเย็น ร้อยละ 8.1 ให้มีบริการน้ำเย็น น้ำหวาน นอกจากนี้ยังเสนอให้มีผ้าปิดจมูกแจก และมีเจลล้างมือ ร้อยละ 6.5 และ 02 ตามลำดับ ส่วนของสวัสดิการผู้ปฏิบัติงาน ผู้ให้สัมภาษณ์มีข้อเสนอให้สร้างห้องน้ำเพิ่มเติม จัดตรวจสุขภาพให้ครบทุกโรค เพิ่มจำนวนรถ เปลี่ยนรถใหม่ มีวันหยุดเพิ่ม และแจกผ้าปิดจมูก ร้อยละ 12.5 3.8 2.5 1.7 และ 1.5 ตามลำดับ

5. การอภิปรายผล

การศึกษานี้พบว่าผู้ปฏิบัติงานร้อยละ 53.8 ปฏิบัติงานกะบ่าย (13.30 – 21.00 น.) โดยไม่มีผู้ปฏิบัติงานในกะสว่าง (23.00 – 05.00 น.) เนื่องจากการศึกษาดำเนินงานในเวลากลางวัน จึงไม่มีผู้ปฏิบัติงานในเวลาดังกล่าว

พฤติกรรมสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสาร ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงในการรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา คิดเป็นร้อยละ 81.0 ของให้สัมภาษณ์ทั้งหมด เนื่องจากการทำงานบนรถโดยสารซึ่งทำงานเป็นกะ ไม่มีเวลาการรับประทานอาหารตรงเวลา ทั้งนี้มีผู้ปฏิบัติงานที่เจ็บป่วยด้วยโรคกระเพาะอาหาร และโรคมะเร็งกระเพาะอาหารร้อยละ 1.7 และ 0.3 ตามลำดับ แม้ว่าการศึกษานี้ไม่ได้บ่งชี้ว่าผู้ที่รับประทานอาหารไม่เป็นเวลามีความสัมพันธ์กับการเจ็บป่วยด้วยโรคกระเพาะอาหาร อย่างไรก็ตาม การรับประทานอาหารไม่ตรงเวลาเป็นพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเป็นโรคกระเพาะอาหาร (วันทนี, 2548)

ผู้ปฏิบัติงานกว่าร้อยละ 50 ต้องกลั้นปัสสาวะบ่อยครั้ง โดยพื้นที่เขตนอกเมืองผู้ปฏิบัติงานกลั้นปัสสาวะบ่อยครั้งมากกว่าพื้นที่เขตในเมือง ด้วยลักษณะของงานที่ต้องอยู่บนท้องถนนทำให้ผู้ปฏิบัติงานต้องกลั้นปัสสาวะบ่อยครั้ง โดยพบว่ามีผู้ป่วยด้วยโรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ ร้อยละ 2 ทั้งนี้ผู้ที่กลั้นปัสสาวะนานมากกว่า 4 ชั่วโมง มีอัตราการเกิดกระเพาะปัสสาวะอักเสบมากกว่าคนทั่วไป (สมชาย, 2543)

ด้านสภาวะการเจ็บป่วยของผู้ปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่เป็นโรคความดันโลหิตสูง ถึงร้อยละ 34.4 โดยในทุกพื้นที่การเดินรถพนักงานขับรถโดยสารป่วยด้วยโรคนี้สูงกว่าพนักงานเก็บค่าโดยสาร เนื่องจากพนักงานขับรถโดยสารประจำทางเป็นกลุ่มที่มีอาชีพที่มีความเครียดจากการทำงาน ซึ่งจะทำให้มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคความดันโลหิตสูง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อรรวรรณ แก้วบุญชู และคณะ ที่ศึกษาโดยรวบรวมข้อมูลเศรษฐกิจ สังคมและประชากร วัดสัดส่วนร่างกาย และตรวจวัดความดันโลหิตพนักงานขับรถโดยสารประจำทางพบมีความชุกโรคความดันโลหิตสูงเป็นร้อยละ 33.5 ของพนักงานขับรถโดยสารทั้งหมดที่ศึกษา (อรรวรรณ และคณะ, 2549)

อาการเจ็บป่วยที่ผู้ปฏิบัติงานประสบมากที่สุดในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา คือ การปวดตามร่างกาย โดยปวดน่อง ต้นขา เท้า ข้อเท้า ปวดคอ ไหล่ และปวดหลังส่วนล่าง คิดเป็นร้อยละ 15.6 15.5 และ 12.4 ตามลำดับ โดยพนักงานขับรถโดยสารและพนักงานเก็บค่าโดยสารมีร้อยละของผู้ที่มีอาการดังกล่าวใกล้เคียงกัน จากลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติงานอยู่ในสถานีทำงานที่มีพื้นที่จำกัด ติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน

พนักงานขับรถไม่สามารถเปลี่ยนอิริยาบถได้ ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความเมื่อยล้า มีความผิดปกติของกระดูกและกล้ามเนื้อได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Netterstrom ที่ศึกษาการเจ็บป่วยของพนักงานขับรถโดยสารเขตเมืองของประเทศเดนมาร์ก พบว่าร้อยละ 57 ของพนักงานขับรถโดยสารมีอาการปวดหลังส่วนล่างโดยที่สาเหตุคาดว่าเกิดจากความสั่นสะเทือน และท่าทางการนั่งที่ไม่ถูกต้อง (Netterstrom, 2541) และผลการศึกษาของ Anderson ที่วิเคราะห์ประวัติทางการแพทย์ศัลยกรรมกระดูกและการตรวจร่างกาย พบว่าร้อยละ 80.5 ของพนักงานขับรถโดยสารสาธารณะ เคยมีอาการปวดหลังหรือปวดคอ (Anderson, 2536) รวมถึงผลการศึกษาของ อรรวรรณ และคณะ พบว่าพนักงานขับรถโดยสารของประเทศไทยมีอาการปวดบริเวณหลังส่วนล่าง รองลงมาคืออาการปวดเข่า คอ เป็นร้อยละ 31.1 และ 25.8 ตามลำดับ (อรรวรรณ และคณะ, 2549)

ปัญหาด้านอารมณ์ เช่น รู้สึกกังวล ซึมเศร้า หงุดหงิด หรือรำคาญ ร้อยละ 36.3 มีปัญหาเล็กน้อยซึ่งทุกพื้นที่การเดินรถพนักงานเก็บค่าโดยสารมีปัญหาดังกล่าวสูงกว่าพนักงานขับรถโดยสาร อย่างไรก็ตามมีผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่เขตเมือง และพื้นที่ที่อยู่ทั้งเขตเมืองและนอกเมืองประสบปัญหาด้านอารมณ์มาก คิดเป็นร้อยละ 3 และ 2.9 ตามลำดับ เนื่องจากการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมบนท้องถนนและในรถ การปฏิสัมพันธ์กับผู้โดยสาร การจัดตารางการทำงาน และกำหนดการขับรถให้ถึงเป้าหมายเวลาที่กำหนด เป็นต้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Louit ที่ศึกษาเกี่ยวกับความเครียดของพนักงานขับรถโดยสารสาธารณะในเขตเมืองของประเทศฝรั่งเศส พบว่าพนักงานขับรถโดยสารยังคงประสบปัญหาความเครียดจากปัจจัยนโยบายการจราจรของเขตเมือง การควบคุมคุณภาพในการทำงาน เส้นทางที่ต้องผ่านในการขับขี่ ความแออัดของการจราจร การใช้ถนนร่วมกับผู้ใช้ถนนอื่นๆ Louit (2559)

พฤติกรรมสุขภาพ และพฤติกรรมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม ป้องกันการแพร่กระจายของโรค พบว่าผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ไม่สวมหน้ากากอนามัย คิดเป็นร้อยละ 45.0 โดยพนักงานเก็บค่าโดยสารที่สวมหน้ากากอนามัยทุกครั้งมีมากกว่าพนักงานขับรถโดยสารในทุกเขตการเดินรถ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ไม่ได้บ่งชี้ว่าเป็นการสวมหน้ากากอนามัยขณะที่ผู้ปฏิบัติงานอยู่ในระหว่างเจ็บป่วยด้วยโรกระบบทางเดินหายใจหรือไม่ ผู้ปฏิบัติงานทำความสะอาดตัวรถทุกวัน ร้อยละ 89.0 ทำความสะอาดภายในรถด้วยการกวาด ปิดฝุ่น เช็ดภายในตัวรถทุกวัน ร้อยละ 97.5 เมื่อเทียบกับมาตรการลดการระบาดของโรคของโรคไข้หวัด 2009 ของ ชสมก. ซึ่งกำหนดไว้ตั้งแต่ปี 2552 ได้แก่ พนักงานขับรถและพนักงานเก็บค่าโดยสารจะต้องสวมหน้ากากอนามัยขณะปฏิบัติหน้าที่ ติดตั้งแอลกอฮอล์ล้างมือในรถทุกคัน จะต้องทำความสะอาดทุกครั้งเมื่อรถเข้าสู่ท่า ในกรณีรถปรับอากาศจะต้องเปิดพัดลมระบายอากาศทุก ๆ 10 นาที และต้องทำความสะอาดผ้ามาสมาสมา (อารยา, 2552) ยังพบว่ามีพนักงานบางส่วนไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ระหว่างการศึกษาไม่อยู่ในช่วงการระบาดของโรกระบบทางเดินหายใจที่รุนแรง

6.สรุปผลการศึกษา

ผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงสุขภาพจากลักษณะงานที่ปฏิบัติซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ คือ พฤติกรรมการรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา และพฤติกรรมการกลืนปัสสาวะบ่อยครั้ง ผู้ปฏิบัติงานมีโรคความดันโลหิตสูงเป็นโรคประจำตัวมากที่สุด การปวดตามร่างกายเป็นอาการเจ็บป่วยที่ผู้ปฏิบัติงานบนรถโดยสารพบมากที่สุดจากลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติงานอยู่ในสถานี่ทำงานที่มีพื้นที่จำกัด ติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน โดยการเจ็บป่วยดังกล่าวมีความใกล้เคียงกันในทุกสภาพการจราจร ทั้งนี้การมีปัญหาด้านอารมณ์ซึ่งพบผู้มีปัญหามากในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานพื้นที่เขตเมือง และพื้นที่ที่อยู่ทั้งเขตเมืองและนอกเมือง นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติงานยังไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคระบาด โดยพบผู้ที่ไม่สวมหน้ากากอนามัยขณะปฏิบัติงาน ดังนั้นควรมีข้อเสนอแนะให้ผู้ปฏิบัติงานสวมหน้ากากอนามัยเพื่อป้องกันสุขภาพอนามัยของตนเองและผู้ใช้บริการต่อไป

7. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมอนามัย ซึ่งผ่านการพิจารณาจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในการนี้ผู้ศึกษาขอขอบคุณผู้อำนวยการขนส่งมวลชนกรุงเทพ ที่อนุญาตให้ศึกษาในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ขอขอบคุณคุณจันทร์ทิพย์ มากคา สำนักบริหารการเดินรถ ผู้อำนวยการเขตการเดินรถที่ 1 2 และ 5 พนักงานขับรถโดยสาร และพนักงานเก็บค่าโดยสารทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือ และสนับสนุนการศึกษานี้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กุลธิดา ตรีสินธุ์. (2547). มลพิษอากาศที่บุคคลได้รับจากการเดินทาง และการจราจรในเขตเทศบาลนคร นครราชสีมา. เรียกใช้เมื่อ 20 มกราคม 2559 จาก http://203.158.6.11:8080/sutir/bitstream/123456789/1028/2/%E0%B8%81%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%94%E0%B8%B2_fulltext.pdf
- กัลยา ยืนยง. (29 เมษายน 2558). รถติด : ปัญหาเรื้อรัง. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2558 จาก <http://www.thaipost.net>
- จันจิรา โสภี. (2553). มลพิษบนรถเมล์ แห่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค. เข้าถึงได้จาก ศูนย์วิทยบริการ อย.: <http://elib.fda.moph.go.th/2008/default.asp?page2=subdetail&id=5946>
- วันทนี เกரியสินยศ. (มีนาคม 2548). กินอย่างไร เมื่อเป็นโรคกระเพาะ. เข้าถึงได้จาก มูลนิธิหมอชาวบ้าน: <https://www.doctor.or.th/article/detail/2083>
- สมชาญ เจียรน้อยศิลป์. (เมษายน 2543). กระเพาะปัสสาวะอักเสบ. เข้าถึงได้จาก มูลนิธิหมอชาวบ้าน: <https://www.doctor.or.th/article/detail/2493>
- อารยา สิงห์สวัสดิ์. (19 สิงหาคม 2552). รถเมล์ไทยปลอดภัย รวมพลังสู้หวัด 2009. เรียกใช้เมื่อ 21 กันยายน 2558 จาก สสส.: <http://www.thaihealth.or.th/>

องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ. (2558). รายงานประจำปี 2557 องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ. เข้าถึงได้จาก <http://www.bmta.co.th/sites/default/files/files/download/annual-report-bmta-2557.pdf>

องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ. (2557). ประวัติขสมก. เข้าถึงได้จาก องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ <http://www.bmta.co.th/?q=th/about-us>

อรรรรณ แก้วบุญชู, และคณะ (2549) การพัฒนาศักยภาพการดูแลสุขภาพของพนักงานขับรถโดยสารประจำทางองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ. กรุงเทพมหานคร.

Anderson R. (2536). The back pain of bus drivers. Prevalence in an urban area of California. *Spine* 17(12), 1481-1488.

Kjellstrom, T., & etc. (2550). Comparative assessment of transport risks how it can contribute to health impact assessment of transport policies. *Bulletin of the World Health Organization*, 451-459.

Louit-Martinod N, Chanut-Guieu C, Kornig C, Mehaut P (2559). "A plus Dans le Bus": Work-Related Stress Among French Bus Drivers. *Journal of Workplace Rights. January-March: 1-14* Retrieved from

Netterstrom B, Knud J (2541) Low back trouble among urban bus drivers in Denmark *Scandinavian Journal Work Environmental Health*. 17(2) : 6-203